

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 20. oktobra 1939.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Dvajset let naše univerze

Dvajset let poteka pravkar od tistega pomembnega dogajanja v našem narodnem življenju, ko so se prvič odpirala vrata naše slovenske univerze. Potem ko je »Vseučiliška komisija«, ki je takoj izza prevrata, od decembra 1918, vodila vsa pripravljala dela za ustanovitev univerze, v glavnem že vzorno izvršila svojo težko, pa tako lepo nalogo, je narodno zastopstvo v Belgradu 16. julija 1919 soglasno sprejelo zakon o ustanovitvi ljubljanske univerze. Dne 31. avgusta 1919 so bili imenovani prvi profesorji vseh fakultet; 18. septembra so se ti sestali in prevzeli posle od Vseučiliške komisije, 12. novembra je bil izvoljen za prvega rektorja prof. Plemelj, posamezne fakultete so izbrale prve dekane in prodekane, od 15. do konca novembra so bila prva vpisovanja, izvzemši na juridični fakulteti. Ta je začela delovati šele v naslednjem letnem semestru, ker so bili prvi imenovani profesorji Pitamic, Vošnjak in Zolger še zaposleni pri pariški mirovni konferenci.

Tako se je torej prav pred dvajsetimi leti uresničil stoletni sen, ki so ga sanjali naši najidealnejši možje. Kajti sanje, le sanje so se zdele te želje malega zatiranega naroda. Pomislimo: nekaj desetletij pred tem uresničenjem si je priboril naš narod šele slovenske ljudske šole; eno leto prej ni še imel niti ene popolne državne slovenske gimnazije; javni uradi so mu v svojem obsevanju vsiljevali povsod, kjer so mu le mogli, še tujščino, v notranjem poslovanju pa je bilo strogo prepovedano posluževati se slovenščine. Splošno so zastopali naši narodni nasprotniki mnenje, da naš jezik še ni dosegel za znanstveno rabo potrebne razvojne stopnje. Naši možje — izvzemši le malo število srečnih izjem — v neugodnih razmerah, vklenjeni v trdo praktično poklicno delo, niso mogli dokazati znanstvene usposobljenosti. Zato je bilo dvomljivcev v lastnih vrstah na pretek. Fran Šuklje, ki se sicer že iz djaških let ni navduševal za slovensko univerzo, je v svojih znamenitih, danes zopet aktualnih člankih »V zaželeni deželi« zaklical še oktobra 1918 kar naravnost: »Odnehajmo Slovenec vsaj začasno od svoje slovenske univerze«. Priporočal je naslonitev na zagrebško; tukaj naj bi se uredila tudi slovenska predavanja. To zamisel je začetkoma po prevratu izvajala celo »Vseučiliška komisija« v Ljubljani. Nekateri dosedanjí profesorji in docenti so bili njeni glavni zagovorniki. K sreči so se v Zagrebu takoj pokazale tolike težkoče, videti je bilo tako malo dobre volje, da je ta zamisel propadla. Možje, ki so že takoj v začetku delali le za univerzo v Ljubljani, so mogli doslej nemoteno svojo namero izvršiti. Idealni in v tem delu neumorni dr. D. Majaron je vse do potankosti pripravil. Dr. Mihajlo Rostohar in dr. Fran Ramovš pa sta mu bila najzvestejša pomočnika. Dr. Pavel Grošelj je podžigal s svojo ognjevitó besedo pri posvetovanjih in v člankih. V največjo podporo pa je bil komisiji energični in za stvar ves zavzeti poverjenik dr. Karel Verstovšek, ki je že novembra 1918 izjavil:

»Če takoj ne začnemo, je (sc. univerze) nikoli ne bomo imeli.« In prav je imel.

Ko se je začela aprila 1919 prosvetna uprava v Belgradu — še danes ne vemo, pod čigavim vplivom — naenkrat izmikati in tolažiti s poznejšimi boljšimi časi, so bile razmere slovenskega dijaštva in slovenskih znanstvenikov, ki so jih druge države odslovile, obupne. Takrat so pa tudi priprave »Vseučiliške komisije« že toliko dozele, da je mogla predložiti natančen načrt organizacije univerze v stvarnem in osebnem pogledu. Ko ga je še predsednik dr. Majaron 26. junija 1919 osebno tolmačil prosvetnemu ministru Davidoviću, je ta pod vtiskom storjenega dela takoj pritril ustanovitvi, rekoč, da vidi, da so bili na delu pravi organizatorji in da jim zato mirno prepušča podrobno organizacijo. Vse drugo, kar

je še sledilo, so bile le še potrebne zakonite oblikovitosti.

Pogumno in samozaupno složno delo nesebičnih naših mož, storjeno v pravem času, je rodilo najlepše uspehe. Uresničili so dolgoletno prizadevanje in postavili krono našemu prosvetnemu delu.

Sedaj po dvajsetih letih obstoja univerze je upravičeno vprašanje, ali je izpolnila tiste nade, ki so jih gojili ne le njeni ustanovitelji, marveč resnično ves naš narod.

Če hočemo biti pravični, moramo priznati, da je uresničila univerza upravičena naša pričakovanja; še več, da se je še mnogo lepše razvila, kakor so upali največji optimisti.

Stotine slušateljev naše univerze vseh strok: bogoslovci, filozofi, juristi, inženirji in zdravniki, ne manj podkovani kakor njihovi na tujih univerzah izobraževani starejši tovariši, zavzemajo danes častno že večino mest v akademskih poklicih.

Cvete pa tudi tiho in vztrajno znanstveno delo na vseh fakultetah. O tem ne pričajo le lepa samostojna znanstvena dela, marveč tudi znanstveni časopisi in zborniki vseh strok, ki izhajajo izza ustanovitve univerze. Naš slovenski jezik ne dela nobenih težav v znanstvenem delu; čudovito je napredoval in se izoblikoval. Znanstveno delo na univerzi izpričujejo tudi mladi znanstveniki, ki na vseh fakultetah stopajo že na mesta svojih učiteljev ali vsaj njim ob stran kot njihovi bodoči nasledniki, vzgojeni na domači univerzi. Tako nam je naša univerza res naše najvišje učilišče in znanstveno kulturno središče. Mirno jo moremo postaviti po njenem delu in uspehih ob stran zagrebški in belgrajski posestrimi in tudi marsikateri tuji univerzi.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Sobota, 9. 10. 1937. — »Jutro« si v beležki »Programi in programi« razbija glavo zaradi resolucije občnega zbora »Prosvetne zveze« in trdi, da so isti ljudje sočasno za slovenstvo in za politični cilj državnega in narodnega unitarizma, sočasno proti komunizmu ter za demokracijo in za korporacijski sestav. Z ozirom na to pravi, da močno dvomi, da bi se moglo ljudstvo na tako neodkritih osnovah vzgojiti za močnatost in značajnost. — »Slovenec« ugiha »kako in o čem so se sporazumeli« in sklene, da so se sporazumeli samo o tem, da pride belgrajska združena opozicija namesto Stojadinovića na vlado, kar zavija »vse drugo v gosto meglo«. V tem smislu zabeleži tudi odmeve po državi. — Dr. Stojadinović da objavi manifest, da se zakonski načrt o konkordatu ne bo izročil senatu v razpravo. »Slovenec« dostavlja k temu, da je dr. Stojadinović dvignil in odnesel pisemce pred narodno zastopstvo tako, kakor vesten pismoša raznaša pisma iz poštnega zaboja do odprave. Sprejem predloženega pisemca pa ni bil sijajen. Pred to okolnostjo je bila dolžnost predsednika vlade, da pisemce tja vrne, kjer ga je vzel.

Nedelja, 10. 10. 1937. — »Jutro« beleži nezadovoljnost »Samouprave« s pisavo blegrajskih dnevnikov (z izjemo »Vremena«, seveda). Ti dnevniki namreč zamolčujejo vse uspehe Stojadinovićeve vlade in ne podpirajo niti nacionalnih in patriot-skih ukrepov JRZ, zato pa posvečajo cele strani razgovorom združene opozicije z dr. Mačkomo, torej delovanju, ki je vse prej kakor pa konstruktivno in koristno za narod in državo. V polemiki z dr. Tartaglio ugotavlja »Jutro«, da nima Peter Živković prav nobenih fašističnih ambicij in da je v svojem bistvu zelo demokratično orientiran mož. Zato je dr. Tartaglia Petra Živkovića, čigar

Tega uspeha se moremo tembolj veseliti, ker smo ga dosegli po večini z domačimi znanstvenimi močmi. Moremo ga pa tembolj ceniti, ker mladi univerzi ni bilo z rožicami poslano.

V centrali ni našla vedno potrebno razumevanje; pa tudi doma so jo nekateri kratkovidneži pisano gledali, ker niso našli v njej vedno politične podpore.

Nastanena je še danes skoraj izključno v tesh, svojem namenu malo ustrezajočih prostorih, oskrbljena le z najskromnejšimi nezadostnimi sredstvi.

Prvih petnajst let so znanstveno delo ovirale še vedne grožnje z odpravo sedaj ene, sedaj druge fakultete ali celo več fakultet. Šele zadnjih pet let je zavel prijaznejši veter. Skušalo se je vsaj nekoliko popraviti, kar se je prej zagrešilo. Dvignila se je univerzitetna knjižnica, dvigata se kemični in strojni institut; manjka pa še mnogo, mnogo, kar se pri drugih univerzah samo po sebi razume. Seveda manjka še tudi mnogo v notranji izgraditvi nekaterih fakultet.

Brez ozira na narodni in prosvetni moment pa se nam zdi, da se posebno slabo zavedamo, kaj nam je univerza v gospodarskem pogledu. Kako bi mogli po večini gospodarsko šibki Slovenci brez ljubljanske univerze nuditi svojim otrokom za akademske poklice potrebno izobrazbo! In še to: Kaj bi bila naša Ljubljana danes brez univerze! Najbolje se moremo zavedati njenega vsestranskega pomena za naš narod, če se potrudimo predstavljati si, kaj bi bili brez nje in kako bi bilo, ko bi več ne bila.

Z veseljem zato pozdravljamo ob dvajsetletnici našo Almo Mater.

Spominjamo pa ves naš narod besed, s katerimi jo je ob ustanovitvi vpeljal njen oče, dr. D. Majaron, da »jo moramo v imenu kulture in naše bodočnosti pozdravljati kot ljubo, nadobudno in srečonosno nevesto sedaj in jo kot tako spoštovati in negovati vsekdar!«

primorski ban je bil, zapustil. — (Ta beležka je politično važna, ker »Jutro« tudi drugače rado napada tiste, ki so imeli leta 1929, o Petru Živkoviću in njegovi vladi od začetka njegovo današnje mnenje, a so zmoto spoznali in jo priznali in — se po spoznanju ravna.) — V št. Janžu na Dolenjskem se vrši prosvetno zboovanje v spomin smrti dr. Janeza Kreka, ki je tamkaj umrl. Kakor bo poročal »Slovenec« jutri, se je posrečilo prirediteljem pridobiti za ta tabor tri najbolj elitne govornike prosvetnih taborov, ministra dr. Miho Kreka, urednika Franceta Terseglava in ravnatelja Zadržne zveze dr. Jožo Basaja. Minister dr. Krek je posvetil svoj govor na tem zborovanju spominu marsejske tragedije. Govor ministrarja je bil podan retorično dovršeno in prepričevalno in je sproščal znova in znova viharje navdušenja. — »Slovenec« objavlja iz posebne izdaje »Hrvatskega dnevnika« besedilo sporazuma z dne 8. oktobra 1937, iz brzojava Avale pa »vtiske, ki so jih pri Avali mogli zbrati v belgrajskih političnih krogih izven združene opozicije«. Ti krogi menijo, da je posebno nevarna dolžba, po kateri bi mogla večina slovenskih poslancev preprečiti sprejem ustave, za katero bi sicer glasovala večina ostalih poslancev. Tak sporazum je po mišljenju vlade dr. Stojadinovića povsem neresen in neizvedljiv. — »Jutro« omenja isto poročilo brez navedbe, odkod je.

Torek, 12. 10. 1937. — »Slovenec« poroča v »domačih odmevih« o ustanovnem občnem zboru »Zbora« v Kranju, po katerem so bili prostori pred Narodnim dmoom prizorišče pretepov zaradi tega, ker nimajo svojih band samo kapitalisti in židje, temveč tudi »Zbor« — »Slovenec« se v istih odmevih spopade tudi s »Slovenskim narodom«, ki je oznamoval Hlinkovo glasilo

»Slovak« kot »klerikalni Slovak in Hitlerjev organ«, v posebnem brzjavi iz Belgrada pa naniže nadaljnje vtiske »k sporazumu«. Poleg neaktivne izbire dneva za objavo sporazuma je gotovo (in to je splošno mišljenje in prepričanje!), da je ta »nepremišljeni sporazum« samo okrepitev položaja sedanje vlade dr. Stojadinovića in njegovih prijateljev, katera nastopa vedno z jasnimi in realnim programom.

Sreda, 15. 10. 1957. — »Slovenec« nadaljuje z objavo »vtiskov in mišljenja o sporazumu« in navaja pisavo »Vremena« in »Samouprave«. Slednja je objavila uvodnik »Državo na boben«. Nadalje poroča iz Belgrada, da je sprožila objava sporazuma plaz ogorčenja v srbskih krajih, kjer se vršijo zaradi tega protestna zborovanja. Občinski odbor v Banjaluki je že slovesno protestiral proti sporazumu. — »Jutro« beleži pisavo »Samouprave« in »Slovenca« kot njih ostre napade na združeno opozicijo.

Četrtek, 14. 10. 1957. — »Slovenec« poroča v uvodniku o podaljšanju prijateljske pogodbe s Francijo do 1. 12. 1942, s čimer je dr. Milan Stojadinović spet znova dokazal svojo daljnovidno politiko, in glosira ponovno sporazum kot povsem nezrelo delo. V notranjosti Srbije imajo razna narodno-obrambna društva, kulturna društva, politične organizacije JRZ in občinski odbori zborovanja, s katerimi se razpošiljajo protestne resolucije proti sporazumu. »Jutro« poroča, da stoji glasila JRZ v zvezi s sklepom sporazuma »v obrambi narodne edinosti«, in beleži namero, da se k protestom srbskih mest pridružijo tudi mestni sveti v Ljubljani, Maribor, Celju in Ptuj, kakor tudi modrovanja »Domoljuba«, iz katerih sledi, da prehaja tedensko glasilo JRZ molče čez sporazum. Še več. »Domoljub« piše med drugim: »Gorje stranki, kjer obledijo načela in postane voditelj stranke vse. Slovenski narod se ni boril za to, da bi bil na vrhu dr. Šušteršič, dr. Krek, dr. Korošec ali kdor koli, temveč da bi zmaga la načela SLS. V vsaki veliki stranki se lahko dogodi, da priplava na površje oseba, ki ni vredna ljudskega zaupanja. V takem primeru je edino dosledno, če se taka oseba nemudoma nažene.«

»Petek«, 16. 10. 1957. — »Slovenski narod« ima »politični obzornik«, ki pravi v zvezi s stališčem dr. Kukovca nasproti sporazumu, da je »od resnega do smešnega samo en korak«, ker je dr. Kukovec pohvalil sporazum, »proti kateremu protestira ves srbski del našega naroda«. In »Daleč smo prišli, ko dovolimo, da imajo na univerzi »slovenski klub«, ki se ukvarja celo z zunanjo politiko.« »Slovenec« ima poleg nekaterih vesti iz Barcelone tudi brzjav iz Belgrada pod napisom »Stari Aca Stanojević odpira oči, JNS na preži — kakor vedno«. V tem brzjavu zatrjuje, da je v JNS organizacijah zavrelo, tako da so začeli dvigati glave nepomirljivi elementi, Hrvati in Slovenci, kakor Jovo Banjanin, Juraj Demetrović, Ante Kovač, dr. Kramer in Janez Pucelj, ki spet zagovarjajo režim močne roke proti dr. Mačkovemu gibanju. — Iz Belgrada odpotuje minister dr. M. Krek, da bo govoril jutri na shodu JRZ v Kamniku, iz Francije pa se vrača domov dr. Milan Stojadinović. Njegovi obiski so povsod napravili, kakor poroča »Slovenec«, najboljši vtisk.

Ivan Hrovat:

Ob »Kočevskem zborniku«

(Nadaljevanje.)

V današnji občini Stari log skupaj z vasjo Mala gora se nam pokaže podobna slika. Slovenski priimki, ki jih slovenska okolica nima, so: Mele (= Mule), Perić, Kozar, Taljan, vsi že omenjeni kot zahodno-slovenski; poleg teh sta še Zamida in Peče (zadnji se nahaja redke tudi v drugih okoliših). Sicer sta zadnja dva danes znana tudi v nekaterih slovenskih vaseh, a sta tja prinesena. Odkod bi bila doma, ne vem. Domači suhokrajnski priimki so: Malhar v Mali gori, Skopjar v Šeču ter Strah v Starem logu. Značilen pa je slovenski priimek Miše, v okolici nepoznan, in njegova nemška prestava Mausser.

Iz tega kratkega pregleda priimkov v urbarju l. 1574. vidimo, da veliko večino tedanjih slovenskih priimkov na kočevskem ozemlju tvorijo priimki iz zahodno-slovenskega ozemlja. Izvzeto bi bilo samo ozemlje današnje občine Kočevske Reke, to je ves predel za Stojno, kjer se sicer kaže tudi naselitvena smer od juga navzgor, a priimki, kot se zdi, ne kažejo zahodno-slovenskega porekla. Vprašanje pa je, ali ti priimki izražajo prebivalstvo, ki je bilo na Kočevskem ozemlju kot prvi zastopnik slovenskega rodu.

Zdi se, da se je vse to prebivalstvo zahodno-slovenskega porekla naselilo na kočevskem ozemlju od poljanske doline navzgor.

Poljanska dolina pa je bila menda naseljena okoli l. 1200.; takrat vsaj je dobila toliko prebivalstva, da se je kmalu nato ustanovila župnija. Naseljevanje navzgor se torej ni vršilo mnogo pred doselitvijo Kočevarjev, Nemcev. Zato je tudi obstalo bolj sporadično in se je zadržalo bolj ali manj samo ob glavni prometni žili.

(Dalje.)

Nedelja, 17. 10. 1957. — Iz Belgrada poroča »Slovenec«, da gleda JRZ na sporazum trezno in mirno kljub dvojni igri jns-arjev, ki v Belgradu obsojajo sporazum, v Ljubljani pa niso — z izjemo »Slovenskega naroda« — niti z eno besedo obsodili sporazuma, kaor bi to morali storiti. — »Jutro« se v uvodniku spominja stoletnice rojstva Mihe Vošnjaka in omenja s tem v zvezi novo uredbo o hranilnicah, ki se pripravlja in po kateri hranilnice ne bodo mogle več izvrševati svojega dela. — Shoda JRZ v Kamniku se udeleži 3000 ljudi, mož in fantov, katerim govori dr. Miha Krek o sporazumu in jim pravi med drugim po poročilu, ki ga bomo brali jutri v »Ponedeljskem Slovincu«: Prah, ki se je dvignil zaradi sporazuma, se polagoma poleg, in hrvaške in srbske reke tečejo mirno naprej. Ker Slovenci pri sporazumu nismo sodelovali, smo sposobni, da najbolj stvarno ocenimo, kaj je na njem. V tem oziru pa pravimo: 1. srbske opozicijske stranke ne predstavljajo srbskega naroda, ker nimajo večine, kakor so zgovorno dokazale zadnje občinske volitve. Ta okolnost spravlja podstave sporazuma ob veljavo; 2. gospodje od opozicije pozabljajo na osnovno vodilo realne politike, da se ustava pred polnoletnostjo kralja ne sme spremeniti. Tako dolgo se ustava ne bo spremenila, to je tako gotovo kot amen v očenašu; 3. sporazum ni

Jože:

Slovenci v banovini Hrvatski

(Dopis.)

Že 19. maja 1959 sem v »Sloveniji« obljubil, da bom preštel vse Slovence na Hrvaškem in da bom na podlagi teh izsledkov dognal, kakšno dolžnost imajo Slovenci na Hrvaškem do lastnega naroda. Ker sem bil precej časa zaradi službe zadržan, so to delo opravili drugi. »Pravda« in »Zagrebački list« sta prva poročala, ko je priobčil dr. Gosar znano pismo, da živi v banovini Hrvaški 138.000 Slovencev* brez častnikov, orožnikov in financarjev, ki jih je precejšnje število. In če prištejemo zraven še vse tiste, ki so rojeni na Hrvaškem in imajo slovensko mater ali slovenskega očeta, pa so dovršili hrvaške šole, bi jih utegnili biti še mnogo več...

Potemtakem bi bilo na Hrvaškem 138 vojnih bataljonov ali tri armade Slovencev, ki ne morejo narodnostno ničesar početi. Stanujejo, razen po mestih, raztreseno. Zato ne morejo ne politično, ne gospodarsko in ne prosvetno nikamor naprej. Žive in se zgublajo v lokalnih sferah, a dolčas preganjajo s slovenskim petjem v zakajenih prostorih. Javno šepetanje pa gre po zagrebških ulicah, da je treba vse Slovence izgnati iz Hrvaške.

Naj mi bo dovoljeno, da javno povem nekoliko svojih sugestij, s katerimi bi se dalo zdramiti Slovence na Hrvaškem, da bi zraven dela za hrvaško narodno stvar storili vsaj malo za srčno slovensko kri... Kdo bi jim to zameril? Če bi teptali hrvaške koristi, bi jim pač, sicer pa nihče!

Treba je torej osnovati politično organizacijo Slovencev v banovini Hrvaški, ki bi sodelovala in podpirala HSS in ki bi ne smela biti v JRZ, ki je na Hrvaškem do kraja nepriljubljena. Na ta način bi dali priliko vsakemu Slovencu na Hrvaškem, da aktivno sodeluje pri političnih akcijah. Ta organizacija bi imela tudi dolžnost, da vzdigne svoje ljudi iz gospodarskega in prosvetnega mrtvila.

Kdo bi moral začeti to akcijo? Največja slovenska kolonija na Hrvaškem! Ta se nahaja v Zagrebu in ima že dve prosvetni društvi, eno žensko človekoljubno društvo in cerkveno občino. Že letošnjo pomlad so se nekateri zagrebški Slovenci oprijeli podobnega posla, pa ni bilo uspeha, ker niso prav začeli.

Nekaterim se bo moja misel zdela predrzna, češ nimamo za to sposobnih ljudi, niti svojega ča-

* Opomba uredništva, število Slovencev, ki žive na Hrvaškem in v Srbiji, ni natančno dognano. Vsek, kdor je doslej navajal število Slovencev v teh krajih, je stvar po svoje prirojal, kakor mu je pač kazalo. Treba pa bi bilo to število vsaj približno dognati. Treba je slovensko diasporo organizirati povsod, tudi v banovini Hrvaški, če bi tudi ne znesla 138.000 duš, kakor sta trdila »Pravda« in »Zagrebački list«, ampak le polovico ali tretjino tega števila.

noben sporazum o notranji ureditvi države. Hrvaška večina in srbska manjšina sta se samo sporazumeli, da se hočeta nekoč pozneje sporazumovati. Apetit po oblasti torej raste. Dosedaj so zahtevali oblast samo jns-arji, da bi palili in žarili po državi. Sedaj se poganja za oblast es novo pečena okalicija večine Hrvatov in manjšine Srbov. Njihovi izgledi pa so enaki ničli. Pač pa je prišel sedaj čas, da sedanja vlada dr. Stojadinovića, ki je imela tolikšne uspehe v zunanji politiki, kmalu po korenitem posvetovanju izzida naše banovine. Naj se v banovinah dekoncentrira in decentralizira vse, kar ni proti ustavi. Vsi bodo s tem samo pridobili, nič pa izgubili. Tu je sedaj področje za zdrav, trezen, pameten in realen sporazum. Iz teh razlogov moramo popolnoma zapustiti našemu voditelju dr. Korošču. Vlada in slovenski zastopniki v njej bodo storili vse, da se razmere dokončno uredijo v zadovoljnost ljudstva in v okrepitev države. — Med govorom se je večkrat s polnega trga odzval val odobravanja, zlasti ko je govoril dr. Krek o našem kralju, o dr. Korošču in o samoupravah. — V Ljubljani se vrši ustanovni občni zbor Zveze fantovskih odsekov, v Londonu pa izide v tedniku »Sunday Times« članek z napisom »Dr. Stojadinović — državnik miru«. »Slovenec« ga bo ponatisnil.

(Dalje prihodnjič.)

sopisa, a politika banovine Slovenije se še sama ni znašla nasproti Hrvaški, kar bi bila morala storiti že prve dni po sporazumu.

Nič ni škode, če se še ni, pa se bo že še! Slovenska in hrvaška politika morata biti v prihodnosti edini! Oba naroda se morata sporazumeti v boju za svoje pravice, sicer bo njihna politika vodila v prepad oba naroda v bližnji bodočnosti! Bodočnost katoliških Hrvatov in Slovencev je samo v skupnem političnem delovanju in pomoči.

Tudi po uredbi o banovini Hrvaški člen 4., točka 1. imamo Slovenci na Hrvaškem pravico do mandata v Saboru kot narodna manjšina. Mislim, da tukaj gledajo tudi na Slovence kot na narodno manjšino, ne samo na Jude, Srbe in Nemce itd. Velika zanikrnost in narodna nesposobnost bi bila, če bi 138.000 ljudi ne dobilo v hrvaškem saboru niti enega mandata ali predstavnika!

Seveda bodo zaradi teh mojih vrst vstali spet neverni Tomaži. Že neki dopisnik brez priimka in imena je v »Sloveniji« od 2. junija 1959 izjavil, da s Slovenci na Hrvaškem ni mogoče ničesar začeti tako dolgo, dokler se ne sprijazni slovenska politika s hrvaško! Res! Vendar lahko dajo Slovenci na Hrvaškem sami za to povod, in obe politiki se bosta našli po 20 letih hitro na enem terenu, ker sta obe ofenzivni. To mora biti politični imperativ sine qua non, sicer bomo doživeli še žalostne dni!

Tudi ata »Narod« bo gotovo dal moder svet, kakor ga je dal zadnjič 19. maja 1959, ko je ugotovil, da samo brihtna glava more najti nekakšen spor med Slovenci in Hrvati, za katerega živ krst ne ve, da bi bil kdaj obstajal. »Narod«, ki je branil 20 let samo državno politiko in »jugoslovenski narod«, ki so ga iznašli jugoslovenski hegemonisti, naj v bodoče brani jugoslovansko državnost slovenskega naroda, pa bo takoj razumel, kje je slovensko-hrvaški spor!

Upam, da bo povedal svoje mnenje tudi vodilni slovenski dnevnik, ker ga gotovo zanima slovensko vprašanje na Hrvaškem! Do sedaj je prinašal samo vesti o slovenskih igrah in izletih nekoga slovenskega društva iz Zagreba, sicer ga ni zanimala usoda 138.000 rojakov med Hrvati! Dolžnost zavednih Slovencev na Hrvaškem je torej, da zdramijo rojake iz Matjaževega spanja!

SLS in HSS sta se od 28. junija 1921, ko je bila sprejeta vidovdanska ustava, borili zoper njo, vsaka na svoj način. V tej dolgi borbi sta zmaga. Sedaj je potrebno, da uredita svoji banovini tako, da si bosta v bodočnosti lahko pogledali v oči brez strahu, da bi se še kedaj mogli zaradi malosti raziti. Dvajset let sem upal in se bal, — slovo sem upu, strahu dal...

Opazovalec

Hrvaška narodna himna

Prijatelj z Vinagore v Hrvatskem Zagorju mi je poslal »preinačeno himno«, kakor jo je njemu doposlal hrvaški rodoljub iz Dubrovnika, ki mu zraven piše: »Bio sam po Hrv. Zagorju. I u Klanjcu in na Cesargradu... Lijepa je naša hrvatska domovina...! Posjetih grob slavnog Mihanovića. Njegovu velepijesan treba je ovaku ispravljeno pjevati«:

Lijepa naša domovino,
Oj hrvatska zemlja mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda časna bila!

Mila si nam kud si ravna,
Mila kud si krš, planina,
Ti hrvatskim morem slavná,
Mila si nam ti jedina!

Teci Dravo, Savo teci,
Šumna Bosno vale gubi,
Sinje more svijetu reci:
Da Hrvatsku Hrvat ljubi!

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu krašćem bura vije,
Dok mu mrtve groblje krije,
Dok mu živo srce bije!

Treba je vedeti, da je dubrovniški rodoljub to hrvaško himno na označeni način prenalagal še lani, torej pred letošnjim sporazumom, čigar sad je sedaj banovina Hrvaška. Hrvaški časniki so že svoje dni več pisali o tej prenašani svoji narodni himni. Kako so z njo zadovoljni, to je njih zadeva, namreč to, če naj se dovoli, da se udomačene slavne himne s časom spreminjajo... Nas zanima le razpoloženje in navdušenje, ki ga je zadnji čas zbudilo v hrvaškem ljudstvu tako resnično povišanje hrvaške misli v besedi, pa še bolj v dejanju. Danes, ko mnogo narodov pada v sužnost in odvisnost, pa je Hrvaška dobila svojo pravdo. Z veseljem in ponosom si danes Hrvat ponavlja svojo ljudsko prislovico: »Svoja kučica — Svoja slobodica!« Kakor je Bog zasadi v naravo posameznega človeka, da hoče biti gospodar na svoji posesti, tako je dal to težnjo tudi vsakemu narodu, da hoče biti gospodar na svoji zemlji. Vsaka družina mora imeti toliko za sebe, kolikor je potrebno, da se pošteno ohrani. Narod pa je velika družina in treba je, da ima vse to, kar gre narodu.

Hrvatje so majhna družina in majhen narod. Toda pravice se ne merijo po številu posameznega naroda, marveč po volji božji, ki hoče imeti posamezne narode. Gre torej za naravne pravice, ki morajo biti zagotovljene slehernemu narodu. Vsaka državna skupnost, ki obsega v sebi skupino nezadovoljnih narodov, nosi v sebi kal razpada. Zadovoljni hrvaški narod je novo poroštvo močne Jugoslavije. Tako misli danes Hrvat in pravi: Mi priznavamo tudi drugim, tudi Slovencem, njih naravna prava. Nikomur nečemo kratiti njegovih pravic. Kakor doslej, rečemo tudi poslej: »Tuje spoštuj, a s svojim se ponašaj!«

Preteklo je več let, prestanih je mnogo borb in velikih žrtv, preden je bilo Hrvatom priznано, da niso samo narod po imenu, marveč da so tudi narod s svojim pravom, s svojim gospodstvom, s svojim domom, s svojo glavo. To so Hrvatje vsak čas tudi drugim priznavali, zdaj pa so drugi to priznali Hrvatom. »Eto — sporazuma!« pravijo sedaj Hrvatje. Dolgo so čakali, dolgo so upali, dolgo so delali in se borili po starem navodilu: »Strpljen — spašen.« Prislovica velja za posameznike in za narode. Velja tudi za države. Hrvatje so sedaj v resnici srečni, da se jim je splošno, kar se je govorilo: »Strpljen — spašen.« Velik uspeh, velika spolnitev, veliko delo! Pravica je zmagala krivico. Ideja je premagala silo. Pamet je prekosila neumnost. Sloga je zlomila neslogo. Zmagalo je narodovo naravno pravo.

Sedaj pa naj k tej zmagi da Bog svobodni Hrvaški še mnogo dobre volje in prave modrosti, da bodo mogli Hrvatje prav in lepo urediti svoj dom in svoj vrt, svoj dvor in svojo njivo. Bog bodi z njimi kakr v dnevih radosti, tako tudi v dnevih težavnosti. Le tako jih ne bo nič prevzelo v radosti, pa tudi nič potrló v žalosti: ostali bodo narod pravice in poštenja, narod dela in miru, narod, ki z božjim mirom osrečuje sebe in druge narode.

Naj končam! Sestavek o »Hrvaški narodni himni zaključuješ, pravite, in o Sloveniji nimaš nobene besede? Kaj me res niste razumeli, da sem ves čas tihoma mislil nanjo in govoril zanjo! Kar je v tričlenski družini dosegel prvi in drugi brat, mora doseči tudi tretji brat, da bo v hiši mir in edinstvo. L. T.

Razmišljanje o potrebi svobode

Dr. Dinko Puc je napisal za svojo »Slovensko besedo« uvodnik. Tele vrste zaslužijo, da jih bere nekaj več ljudi.

Šele s sporazumom med Srbi in Hrvati je nastala možnost, da si svojo ožjo domovino uredimo tako, kot nam je drago. Mi, ki smo bili od vsega začetka zagovorniki sporazuma in ki smo tudi sedaj sklenjeni sporazum pozdravili, smo bili sicer v začetku mišljenja, da bi trebalo morda s prenosom kompetenc na slovensko banovino nekoliko počakati, da bi videli, kako se bo organizacija Banovine Hrvaške obnesla v praksi, zlasti v finančnem pogledu, ker bi mogli nabrane izkušnje pozneje s pridom uporabiti pri organizaciji domače uprave. Toda danes, ko je odločeno, da se ta prenos kompetenc izvrši takoj tudi na Slovenijo, sprejemamo to odločitev na znanje s konstatcijo, da bo s tem uresničen stoletni naš sen o Zedinjeni Sloveniji.

Pomembna je v tem odstavku najprej Pucova trditev, da je bil od vsega začetka zagovornik sporazuma. Sicer smo pa videli, kako je ta sporazum »zagovoril« ob petomajskih volitvah: tako, da en pogodbenuk, namreč dr. Maček, sploh ni imel besede, da so bili shodi za njegov volilni seznam prepovedani in razglašeni. Očitno je torej njegovo pojmovanje sporazuma podobno Banjaninovemu, po katerem je sporazum isto kakor pokorščina.

Toda to le za uvod drugi, posebno izvirni Pucovi misli.

Puc je namreč »v začetku« mislil, da bi bilo »potreba s »prenosom kompetenc« na slovensko banovino počakati, da bi videli, kako se bo samostojnost obnesla Hrvaški. To se pravi, svoboda se

na mponuja, a bodimo za božjo voljo previdni. Svoboda bi se nam morebiti ne obnesla. Medtem bi pa nabirali po svetu skušnje, kako se obnaša svoboda drugod po svetu.

Zdi se nam, da je težko kedaj kdo na svetu bolj nazorno podal svojo preračunljivo podložniško miselnost, kakor dr. Puc. Nikar ne sprejeti stvari, ki smo se zanjo bojevali dolga leta, ki jo imajo povsod na svetu za poglobljeno podlago narodne samobitnosti. Premišljajmo, če ne bi bila morebiti slaba za nas stvar, ki je bila za vse druge narode na svetu še vselej dobra! In kaj bi z vsemi razlogi in dokazi, s kateri smo sami dolga leta dokazovali njeno nujnost za nas! Dr. Puc je bil za to, da čakamo!

Prav tako izvirni je Pucov sprejem odločitve, da se »prenos kompetenc izvrši takoj tudi na Slovenijo«. Sicer vsaj mi o **takojšnjem** prenosu »kompetenc« nič ne vemo in tudi o njihovem obsegu nam ni še prav nič znanega. A mikavno je, kako je pravkar še premišljujoči dr. Puc hitro nehal premišljovati in sprejel prenešene kompetence, ki še niso prenešene, pa vso godljo razglasil za stoletni sen o zedinjeni Sloveniji, ki se bo uresničil, ki bi se pa prav za prav ne smel in ne mogel uresničiti, če bi morali še do kdove kdaj premišljovati, če se bo svoboda obnesla. Kajti čakanje v takem premišljevanju bi trajalo do sv. Nikoli spričo dejstva, da ni mogoče iz samostojnosti drugega naroda sklepati, kako se bo »splačala« ta samostojnost pri lastnem. Samostojnost, svoboda, to je stvar, ki ne prenaša knjigovodstva, ki jo ima in mora imeti vsak v svojem srcu. Kdor jo ima, ta je zanjo zrel, kdor je pa nima, ta jo sploh ne razume. Zato naj pa tudi ne govori o njej.

Mnogo je takih ljudi med nami, ki delajo knjigovodske račune ob naši svobodi, prav mnogo jih je, in vse te lahko po pravici prištevamo med največje naše škodljivce. In če naš narod ne bo obračunal z njimi, kmalu in korenito, se mu utegne zgoditi, da ne bo dobil samostojnosti, ki mu je bila že ponudena.

Kajti zamujene zgodovinske priložnosti se vračajo le poredkem.

Sporazum je po jugoslovensko diktat

15. t. m. je zborovala v Sarajevu JNS. Tam je govoril tudi Jovo Banjanin, in govoril je seveda zoper sporazum. To se pravi, kakor vsak jugosloven, je bil seveda tudi Banjanin za sporazum, vendar pa ne za takega, kakor sta ga sklenila Maček in Cvetković. Da je namreč za tak sporazum, kakor bi ga hoteli jugoslovenci, ki bi se sporazumeli med seboj, potem pa Hrvatom naložili, naj se **sporazumejo** tako, kako to **jugoslovenci želi**. Da pa **diktat** ni **sporazum**, da torej sporazuma ne more biti brez pristanka **obeh** strank, to pravega jugoslovencu, kakor je Banjanin, še malo ne moti. Kdo bi se prekljal za logiko in za voljo ljudstva, kadar gre za najsvetlejšo in najsvetlejšo svetlinje nacionalstva, namreč za blagajno. Kajti da gre prav za prav edino z to, nam je tudi Banjanin povedal, ko je nastopil zoper finančno samostojnost Hrvaške. V tem pogledu moramo Banjaninu priznati, da je bistvo jugoslovenstva pravilno doumel. Ono more samo bohoteti na gnoju finančnega centralizma, ki mu je pogoj in podlaga stvarno izkoriščanje Slovencev in Hrvatov in s tem kot neizogibni nasledek izpodreževanje življenjskih korenin slovenskega in hrvaškega naroda.

Toda naj vzamejo na znanje Banjanin in vsi jugoslovenci z njim: Slovenci in Hrvatje se ne bomo dali več izkoriščati od zlaganega jugoslovenarstva, siti smo njegove korupcije in neenakopravnosti njegovega izkoriščanja in zapostavljanja.

Da pa jugosloven Banjanin oznamenjuje kot osrednjo točko JNS boj zoper našo finančno samoupravo in zoper sporazum, ki je sporazum, in da hoče namesto njega sporazum, ki ni sporazum, namreč diktat, to dokazuje najbolj miselno revščino te ob sklenitvi sporazuma brezsilne stranke.

Slovenske občine še zmeraj pri Hrvaški

»Kočevski Slovenec« zahteva, naj se občini Draga in Osilnica, ki sta bili zmeraj slovenski, takoj vrne na Slovenijo. K savski banovini sta bili namreč svoje dni pridruženi, seveda proti volji občanov, ko so jugoslovenci dodeljevali slovenske kraje savski, hrvaške pa dravski banovini, da tako tem bolj zabrišejo narodne meje in slovenstvo »tiho in postopno likvidirajo«. Da so s to dodelitvijo prav po nepotrebnem oslabil kočevske Slovence, to teh nacionalcev seveda ni brigalo. Medtem pa je bil hrvaški čabarski okraj, ki je bil takrat pridružen dravski banovini, že davno vrnjen Hrvaški, slovenski občini pa ne Sloveniji.

Zahteva »Kočevskega Slovenca« je seveda pravilna in pravilna, in pričakujemo, da se vrnitev slovenskih občin kar najprej izvrši. Toda pri vsem tem se mora človek nehoti spet kedaj vprašati, kako je mogoče, da so Hrvatje mogli doseči vrni-

tev svojega čabarskega okraja še v časih, ko so bili v opoziciji in po zatirjanju »spretnih« in »praktičnih« slovenskih vodilcev brez vpliva in moči, in kako da razni naši vodilci niso mogli doseči, da bi se bili slovenski občini vrnili Sloveniji, ko so vendar zmeraj razglasili, kakšen neverjeten vpliv in moč da imajo.

Zbiranje starega železa

Zaradi vojne je pridobivanje surovin za kovinsko industrijo zelo otežavljeno. Zlasti velja to za železo, ki ga v vojni seveda največ potrebujejo in porabijo. Pri železarski industriji pa ima važno vlogo tudi staro železo. Tudi izvoz starega železa so vse vojskujoče se države prepovedale. Zaradi pomanjkanja surovin napovedujejo pri nas podražitev železnih in jeklenih izdelkov za kakih 25 odstotkov.

Če kje, pri nas gre gotovo zelo veliko starega železa v nič. Kajti da bi se zbiranje takega železa smotno pripravilo in uredilo, kakor v drugih državah, na to menda pri nas še nihče ni mislil. Stiška pa nas bo prisilila, da začnemo tudi v tem pogledu misliti in delati, in čim prej to storimo, tem bolje bo za nas.

Prav skušnja z zbiranjem starega železa pa nas uči, da v tem pogledu zgolj kupčijsko stališče še daleč ne more zaseči vseh zalog. Koliko je posameznikov, pri katerih se prave in rjave po kotih majhne količine kovin, ki jih ni toliko, da bi se splačalo zanje iskati kupcev ali jih celo nositi na trg, ki njih lastniku tudi čas in služba kaj takega ne dopuščata! Če bi se pa posrečilo zbrati vse te majhne količine, ki pri posameznikih konec jemljejo, bi se zdajci pokazalo, da gre za velikanske množine, ki propadajo v škodo narodnega gospodarstva. K temu prihajajo še velike množine kovin, ki jemljejo konec po smetiščih ali sploh vsepovsod, kakor konzervne škatle, žica in podobno. Opozorili bi samo, koliko žice in drugega železja gre v nič na mejah blizu nekdanje vojne črte.

Vse te stare, nerabljene in neuporabljive kovine bi se pa dale zaseči, če bi se njih zbiranje postavilo na človekoljubno podlago. Marsikdo, ki bi že zaradi neznatne količine nikoli ne iskal kupca, bo rad pogledal po ropotarnici pa dobljeno vrstel mimogrede v kako nabiralnišče, če bo slišal, da gre za pomoč recimo brezposelnim, ali zanemarjeni mladini, ali lačnim otrokom. In razne organizacije, kakor skavtska, bi prav tako mogle z zbiranjem in nabiranjem mnogo storiti.

Seveda — brez propagande ne gre nobena stvar in brez smiselne in načrtno organizacije prav tako ne. Tu bi morale zlasti naše občine prijeti za delo in organizirati zbiranje na določenem kraju. Zbiranje bi se seveda moralo vršiti prostovoljno. Morebiti bi pomagala pri stvari tudi razna človekoljubna ženska društva.

Prazne marnje

Zadnje čase so začeli tudi Srbi razmišljati o tem, da bo treba urediti srbsko — ali srbske? — banovine. Eden od strokovnjakov za novo ureditev države dr. Mihajlo Ilić zahteva, da tisto, kar so Hrvatje že dobili, in kar Slovenci še bodo dobili, »dobe« tudi Srbi.

Ta zahteva se nam zdi precej nesrečno oblikovana. Kajti narediti ui utegnili vtisk, kakor da se je Srbom treba šele boriti za pravico in enakopravnost v tej državi, ki da jo morajo, kakor Slovenci in Hrvatje, tudi »dobiti«. Vsi pa vemo, da o kaki neenakopravnosti Srbov nasproti Hrvatom in Slovencem ne more biti besede. Nikoli in nikjer niso kratili ne Slovenci ne Hrvati Srbom kakih pravic in jih tudi mogli niso, ker niso imeli nikoli oblasti v rokah. Oblast so imeli zmeraj samo Srbi, ki so izvajali kvečjemu s pomočjo redkih podreptnikov iz Slovenije in Hrvaške, a zmeraj tako, da je bilo to za Belgrad in srbske pokrajine dobro. Vsa Jugoslavija je bila dejansko ena sama belgrajska banovina.

Veliki in pomembni nasledek hrvaške zmage v naši notranji politiki pa je ta, da bodo poslej imeli Hrvatje, in upamo, da v kratkem tudi mi, popolno enakopravnost, to se pravi, da bodo poslej Hrvatje in Slovenci v svojih stvareh odločali sami; da bo njih denar ostal doma, da bodo mogli kedaj misliti na to da store kaj v korist svojega gospodarstva, ne pa da bi se še zmeraj zaradi različne mere pri javnih dajatvah morala naša industrija seliti na jug. Upamo pa, da Ilić ne misli, da bi imeli Srbi do takih nasledkov hegemonizma kakšno pravico. Zato je njegova zahteva, da dobe Srbi isto, kar so Hrvatje že dobili in kar Slovenci še utegnemo dobiti, udarec v vodo. Kajti Srbi imajo vse to že davno, in še marsikaj povrh.

Za demokracijo

V »Delavski politiki« beremo:

Prišli so novi preroki, ki so začeli trditi, da je demokracija nesmisel in škodljiva, da svoboda tiska in govora le razburja duhove in ovira gospodarski na-

predek, ki se le pod avtoritativnimi diktatorskimi režimi lahko lepo razvija; trdili so, da so izvoljena zastopstva navadne »kvačbude«, ki se le prepirajo in ničesar pozitivnega ne sklencijo. Zato so si ti krivi preroki izmislili novo »demokracijo«, demokracijo avtoritete, močne roke, diktature, ki je po njihovem prava in čista demokracija, postavljena od zgoraj. Ti ljudje so hoteli diskreditirati demokracijo, a diskreditirali so sami sebe. — Če je kje demokracija odpo- vedala, ni odpo vedala zaradi demokracije, temveč zato, ker so jo izvajali taki demokrati. Demokracija kot pojem, kot sestav je in bo še dolgo ostala naj-idealnejša oblika družabnega reda, le ljudje, ki bodo z njo upravljali, se morajo poboljšati. Tako pa vidi- mo danes, da je demokracija nekaternikom le sred- stvo, da se po njej povzpnejo do oblasti, ko pa so kedaj na vrhu, se jim pa zazdi nevarna, ker bi po njej mogli spet zleteti s svojega položaja, ki bi ga hoteli izkoristiti v svoje sebične namene. In tedaj začno govoriti proti demokraciji in jo skušajo za- dušiti. Odpravijo svobodo tiska, ki bi mogel razkriti njihove mahinacije in povedati, koliko milijonov so si že nagrabili; odpravijo svobodo govora in zboro- vanja, da bi ljudstvo ne moglo protestirati; odpravijo tajne volitve, da bi si zagotovili izvolitev samo svojih pripadnikov, razpustijo in prepovejo vse nasprotne stranke in si ustanovijo svojo, edino priznano, katere ude si nastavijo potem v vse svoje urade in javne ustanove, in samo ti so deležni potem raznih ugodnosti. Za vse ostale pa velja: delaj, plačuj in molči, če pa ne pariraš, pa prideš za zamrežena okna. In to, pravijo potem, je prava, izboljšana demokracija, demokracija osebnosti, močne roke. Da, to je »demokracija« takih »demokratov«. Z demokracijo kot idealom, ki so se zanj narodi borili že sto in stoletja, pa nima tako po- četje ničesar skupnega. Takih »demokratov«, ki čve- kajo o »laži-demokracijah« severnih in zahodno ev-ropskih držav, tudi pri nas ne manjka.

Grof Artur de Gobineau

iznajditelj idej »imperializma«, »rasizma« in »življenjskega prostora«.

Med leti 1853. in 1855. je objavil francoski ari- stokrat in diplomat grof de Gobineau esej o ne- enakosti človeških plemen in ga posvetil Njogo- vemu Veličanstvu Juriju V., kralju hanoveran- skemu, enemu izmed redkih čistih Arijcev.

V tem sestavku je razvil ideje, da je neena- kost ljudi in plemen naravni zakon, v nasprotju z načeli revolucije so višja bitja, nadljudje, in tudi višji narodi, nadnarodi. Ves razvoj narodov je samo razvoj ras. Med vsemi plemeni je najvišje belo plemo; med belimi plemeni pa so arijski na- rodi, potomec elite Frankov in Germanov, višji ka- kor čisti Semiti, in ti imajo monopol za moč, le- poto, inteligenco, le njim je prihranjena pravica za nadvlado nad svetom.

Njegov imperializem se opira na Boga, ker je po njegovi volji izbrano plemo, ki naj prerodi

svet, dalje se opira na znanost, ker tudi po na- ravnem zakonu zmožnejši nadvlada slabjšega (Darwinov nauk), dalje na dejstva: etnografijo, nadprodukcijo in na preveliko razmnoževanje narodov.

Njegov nauk doma ni našel priznanja, našel pa je priznanje pri Nemcih, in sicer je bil prvi, ki je začel veličati ta novi nauk, nemški sklada- telj Richard Wagner. Polagoma pa so Nemci spre- jeli novi nauk kot nekako mesijanstvo, ta nauk je tudi miselna podlaga nemškega nacionalnega socializma.

Mali zapiski

Zgodba o nesrečnem narodu

Živel je nekoč narod, ki mu kar ni šlo po sreči. Sosedni narodi so dosegali uspehe, so dosegali do ciljev, ki so si jih postavili, z nesrečnim narodom pa se nikamor ni hotelo premakniti. Zato ni čudno, da se je začela lotevati množic malodušnost. Z zavistjo so se začeli ozirati po sosednjih narodih. Tedaj pa je vstal mlad mož in je povzdignil svoj glas in je potolažil množice, rekoč: »Kaj, če imajo sosednji narodi uspehe, mi pa imamo vodnika naj- modrejšega, in brez njegove modrosti bi tudi so- sednji narodi ne dosegali uspehov.« In so mu ver- jeli, in ker vera gore prestavlja, so bili srečni in zadovoljni bolj, kakor vsi sosednji narodi z vsemi uspehi. Mladega moža pa so iz hvaležnosti določili za vodnikovega naslednika.

Spletke proti slovenski banovini

V časopisih so se pojavili zadnje dni hudi pro- testi proti JNS in opoziciji, zaradi spletek proti slovenski banovini. Mi mislimo, da je zadeva slo- vensek banovine v močnih rokah, da ji ne more škodovati vsaka spletkar. Ali pa naj morda to raz- lagamo tako, da je razvoj tak, da je treba pravo- časno poskrbeti za krivice?

Dr. Krek za dr. Korošca.

Minister dr. Krek je imel zadnjo nedeljo v Leskovcu pri Krškem shod. Na njem je tudi dejal, kakor posnemamo po »Slovincu«, da »moramo sklenitev sporazuma, ki sta ga tako srečno za- ključila predsednik g. Cvetković in g. dr. Maček, šteti v veliki meri za uspeh modre politike dr. A. Korošca.

Bralce opozarjamo pri tem na uradno izjavo Hrvatom, ki jo je priinesel »Hrvatski dnevnik« 31. letošnjega avgusta.

Nadalje je dejal dr. Krek o dr. Korošču: Večjega in modrejšega politika, državnika in vo- ditelja Slovinci nimamo. Pustimo mu, da sam izbere sredstva, pota in način, kako bomo Slovenci v veliki

Mož se je razvnel. »Pri poljski šlahi išče slo- vanskega rodoljubja — krave se morajo smejeti,« je nadaljeval. »Poljski knezi pa grofje in baroni ali kako se že imenuje vsa tista drhal, kar po- glejte jo, kako se obnaša na Dunaju! Najtrdnjej- ša opora reakcije so, izdajalci slovanske skup- nosti, slabši od Vsenemcev. Vlada jih zato boga- to nagraduje z najvažnejšimi ministrskimi sede- ži in koncesijami doma.«

Ne bom trdil, da je, govoreč o socialnih raz- merah na Galiskem, dejal, da je bil nekaj časa sam tam in da govori iz lastne izkušnje; zveni pa mi v ušesih nekaj takega. Dejal je: »Če hoče Le- nard zvedeti resnico, naj gre med ljudstvo, na kmete, med delavce. Videl bo beračijo, kakršne ni nikjer drugod na zemlji! Bajte slabše od za- morskih v Srednji Afriki, raztrganost, umaza- nost, ušivost. Tam velja: Cesar je daleč, Bog vi- soko, nad obema žandar, čez vse grof.«

»Če mu je na kmete predaleč, naj stopi na krakovsko vseučilišče; tam zve lahko še več, ka- kor bi mogel videti sam, če ne zna gledati. V parlamentu je videti, kakor da je vsa Galicija poljska, zastopajo je skoraj izključno samo polj- ski aristokratje. Dejansko so Poljaki v velikan- ski manjšini. Volilni red za Galicijo je zveržen, da ukrajinski narod, ki je v večini, še do besede ne pride. Kjer ne gre drugače, pomagata puška in bajonet. Uradi, šola, sploh vsa oblast je v ro- kah Poljakov, to se pravi: poljskih veljakov. Galicija je prava avstrijska Armenija.«

»Da, na krakovsko vseučilišče bi moral iti, dijaki bi mu že povedali, kako je. Ukrajinski se- veda. Berlin in Dunaj sta ukradla Ukrajincem še ime — krstila sta jih za Rutence, kakor da jim sosedje onkraj meje niso krvni bratje. Iz- dajalska politika poljske šlahte je naredila Ukra- jince za tujce na lastni zemlji. Na vseučilišču jih mečejo vsak dan ven. Galiske razmere so kultur- na sramota za vso državo in za slovanstvo še po- sebej. Ne pravijo zastoj: Polnische Wirtschaft.«

»Kadar dobi takle grof obvestilo o obisku ka- kega slovanskega romarja, si misli: Spet lačen- bergar. Pismo da vturi v torbico. Na, preberi. Če pri- de, bodi ti namesto mene grof. Nažri ga in napoji, da bo pomnil. — Može pride, zagleda moža po-

Jugoslaviji s bratovsko pomočjo Srbov in Hrvatov uresničili naše domače želje in zahteve.

Seznam državne tiskarne.

Državna tiskarna v Belgradu je te dni izdala seznam svojih knjig. Seznam obsega 59 strani. Sestavljen je v srščini, kar je razumljivo, ker so vse knjige, ki jih je ta državni zavod izdal, srbske.

Sorodnost totalitarizmov.

Nemški emigrantovski list »Der deutsche Weg« piše:

Kdor dela med obema svetovnjima nazoroma (nam- reč nacizmom in boljševizmom, uređ.) prevelike raz- loček, ta še ni prav doumel njihnega bistva.

Besarabija in Podkarpatska Rusija

O besarabskem in karpatsko-ruskem vprašanju piše švicarski tednik »Die Weltwoche«:

Romunija ima razen v Dobrudži še v Besarabiji močno slovansko manjšino, s katero dela tako dobro in tako slabo, kakor delajo po navadi na Balkanu s svojimi manjšinami, in ki se zategadelj stalno ogle- duje za svojim ruskim odrešenikom. In tudi Madžari so dobili s 700.000 Ukrajinci, ki so jim jih dali v Mo- nakovem hkratu s karpatsko-rusko deželico, zelo dvomljivo darilo, ki utegne postati zanje prej nesreča kakor blagoslov.

Amerika in vojna

»Amerikanski Slovenec« podaja takole nastroj in stališče Amerike nasproti vojni:

Angleži so vojno v Evropi pričakovali. Le tako hitro je niso pričakovali. Protinemško fronto so začeli delati že letos spomladi. Ne pozabimo, da je anglo- saški svet duhovno bolj povezan kakor kateri koli drugi sorodni svet. Obiski angleškega kralja v Ka- nadi in Združenih državah niso nič drugega kakor le predenje anglosaške zveze po svetu. To, da vpijemo v Ameriki, da nas vojna ne sme zanimati in da se moramo držati proč od vsake vojne, je samo zunanje vpitje. V srehi in v krvi je anglosaški svet že povezan. In ne pozabimo, da anglosaška miselnost v Združenih državah močno prevladuje. Gre le še za to, da se javnost na to pripravi, kar pa ne bo težko. Propa- ganda tiska in radia bo to izvršila. Sami ne bomo vedeli, kedaj bomo sredi vrtinca, ki je zajel Evropo.

So pa Združene države tudi zaradi lastne varnosti in lastnega obstanka dolžne pomagati zaveznikom pro- ti Hitlerju. Tisti, ki vpijejo, da nas Hitler ne sme nič brigati, se hudo motijo. Združenim državam ne more biti, niti ne sme biti vseeno, če zmaga Hitler ali pa demokratične države v Evropi.

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Naslednje zgodbe ne bi objavil brez priče. Bi- lo mi je že žal zanjo. Pa me obišče pred meseci prijatelj, ki je bil tedaj zraven. »Ali se še spo- minjaš tistega z Verovškom?« me vpraša. »Kakor da je bilo včeraj,« odgovorim. Pomenila sva se, jaz pa sem sklenil, da zgodbičico napišem. — Do- bro je imeti priče za vsako stvar. Pri sodišču pa za vsako pričo še dve priči za rezervo, posebno kadar gre za denar ali za političnega nasprotnika. Kajti lahko se zgodi, da na mah najboljši pri- jatelj izgubi spomin. Prijateljčki ti dokažejo na najlepši način, da si ponarejalec ti in ne pravi storilec.

Bilo je v času, ko je »Slovenec« objavljaval dol- ga pisma dr. Leopolda Lenarda o njegovem po- tovanju po Galiciji. V njih je na dolgo in široko opisoval svoje obiske pri poljskih grofih, priza- devajoč se, da jih prikaže kot velike slovanske rodoljube. Glavni njegov namen je bil, seznaniti Poljake s Slovenci in prineesti svoj del k medse- bojnemu zbližanju.

Sedim v kavarni »Prešeren« s prijateljem Jo- žetom Erbežnikom, beroč eno tistih Pisem. Polet- ni večer, v kavarni razen naju nobenega gosta. Vstopi Verovšek. Ko me zagleda, se počasi pri- bliža. Ustavi se pred prijateljem, sedečim zra- ven mene, ga ostro pogleda in zagrmí: »Ali ste vi morda kakšen lajtnant?!« Oba ostrmiva, pri- jatelj malo da ni padel vznak. Odrevelen stek- lení v Verovška, pripravljnjen še na zaušnico. Ta se pa nasmehne, ga potreplja po rami in dé pri- jazno: »Nič hudega, mladi gospod! Oprostite, če sem vas prestrašil. Vem, da niste lajtnant; to sem rekel kar tako. Veste, hotel sem le, da vidim, ka- ko se boste prestrašili. Porabil sem vas le za mo- del za svoj nastop...«

Po kratkem razgovoru s prijateljem, ki se je z njim hitro pobotal, meni: »Saj dovolite, da pri- sedem.« Tedaj opazi, kaj berem. »Vidim, da be- rete Lenardovo pismo,« reče. »Ja, mhm, kaj vas zanimajo njegove čenče? Čudim se, saj je mož drugače še precej brihten; ampak kar kvasi tu- kajle, so same čenče. Za poč't, kar klobasari!«

zlačenega, pa misli, da ima pred seboj poljskega grofa. Klecne v kolenih, komaj se upa pogledati mu v obraz. Vrtar ga odvede v ložo, posadi v naslonjač, debel in globok, da gleda komaj nos iz njega. — Nato se začne. Služinec prihaja in odhaja, livrirani lakajji, sobarice, hlapiči, kravje deklet. Gost je blažen, toliko zlatih port še ni bil videl v svojem življenju, pred očmi se mu dela črno. — Na zdravje, gospod! dvigne grof ko- zarec. »Vi ste tam od Črnega morja, ne?« — »A tako, od Jadranskega; o Benetkah sem že nekaj slišal. Potem je pa vaš materni jezik nemški?... Ne? Jaz sem pa mislil, da so tam sami Nemci... Nemško pa znate, ne?... Se mi je zdelo... Ali ne bi izvolili govoriti raje po nemško?« — Na- zadnje se vratar naveliča. Pozvoni in veli lakajju v domačem narečju, da ga gost ne razume: »Vrag si ga vedi, odkod je ta žaba. Tam pijejo menda hudičovo olje, da se ga ne prime. Prinesi sodček špirta...«

Razvoj dogodkov je potrdil pravilnost njegove- sodbe. Mnogi so kajpada razočarani. Najbolj tisti, ki se uče zgodovine iz romanov in iz španskih poročil. Sienkiewiczovi junaki še niso poljski na- rod, kakor tudi ne tisti grof, ki ga je hodil pred- staljati na kongrese in zlete k nam.

Državne meje so se premaknile, življenje je ostalo pa nespremenjeno. Prav za prav se je po- slabšalo. Grofje, ki so se nam hodili kazati, niso bili zastopniki ljudskih množic. Te so ostajale doma, cepile užigalice, spravljale lug za prihod- nje perilo, shranjale slanico za ponovno kuhanje krompirja. Grofje niso govorili o takih rečeh, molčali so tudi njihovi vratarji, napijajoč slo- vanskim gostom.

Nedavno je govoril pan Airel Štern zelo bo- jevitito. »Bojevali se bomo do zadnje kaplje krvi,« je dejal. Zares, tudi poljski narod ima junake, vredne naših strelcev. Rekši je zavil baron okoli ogle, vzal pot pod noge in odhitel na branik za- hodne demokracije. Narod pa je ostal s svojo krvjo.

(Dalje prihodnjic.)

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.